

13. Консультант. [Электронный ресурс] // Кочюнас Р. Основы психологического консультирования. / Римас Кочюнас. – М.: “Академический проект”, 1999. – Режим доступа: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/kociu01/index.htm>
14. Кузьм Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. / Н. В. Кузьмина – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.
15. Мальц Л. А. Развитие психологической компетентности как фактор профессионализации. [Электронный ресурс] / Л. А. Мальц // Анализ гуманитарных проблем современного российского общества: сборник статей – июль, 2008. – Режим доступа: <http://drupal.psychosfera.ru/?q=node/887>
16. Новий тлумачний словник української мови. У трьох томах. 200 000 слів. / [укладачі Василь Яременко, Оксана Сліпушко]. – [2-е вид., виправ.]. – К.: Вид-во “АКОНІТ”, 2006. – Т.1. А-К. – 926 с.
17. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека: парадигмы, проекции, практики: пособие для студентов психологических факультетов. / А. Б. Орлов. – И., 1995.
18. Остапчук Н. В. Детерминанты формирования психологической компетентности педагога. [Электронный ресурс] / Н. В. Остапчук, М. В. Комарова // 2-я международная научная интернет-конференция [“Профессиональное самосознание и экономическое поведение личности”]. – Режим доступа: <http://konfer.narod.ru/ostap.htm>
19. Словник іншомовних слів / [за ред. члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – 775 с.
20. Сухобская Г. С. Социально-психологическая зрелость как основа образовательной активности взрослого человека. / Г. С. Сухобская. // Академические чтения. – Вып.3: Теория и практика модернизации образования. – СПб, 2002. – 116 с.
21. Яковлева Н. В. Психологическая компетентность и ее формирование в процессе обучения в вузе: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук: спец. 19.00.07 “Педагогическая психология” / Н. В. Яковлева. – Ярославль, 1994. – 20 с.

**Холоденко О.В.,
м. Київ**

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В статті розглядаються аспекти сучасної соціокультурної середовища як педагогічні умови виховання та формування молодого покоління.

Спеціальні педагогічні дослідження щодо різних аспектів впливу соціокультурного середовища на молоде покоління, які висвітлюють питання соціально-педагогічних умов виховання та формування особистості та її соціалізації в цілому, досліджені в працях Андрєнкової Н.В. [1], Андрущенко В.П.[2], Антонової Н. [3], Антюхової О.Ю. [4], Волкова Г.М. [5], Капської А.Й. [6], Корсун І.В. [7], Мудріка О.В. [8], Стельмаховича М.Г. [9], Сухомлинського В.О. [10], Циби В.І [13], Тарасенка Н.Ф. [14], Тищенко С.Н. [15] та ін.

Історично-культурні аспекти традиційного українського суспільства у поєднанні зі стандартами соціокультурних показників сучасних розвинутих держав містять ряд педагогічних умов щодо виховання та формування молодого покоління у сучасному соціокультурному просторі.

Процеси модернізації, які поширюються на всі сторони українського суспільного життя, мають універсальний характер. Перед країною постає проблема формування суспільства сучасного типу з необхідною внутрішньою динамікою та конкурентоспроможністю[12].

Модернізація в широкому значенні – це не просто “становлення сучасності”, а й процес міжнародної соціалізації, тобто процес набуття країною таких рис, які властиві розвинутих цивілізованим країнам.

Процес модернізації в Україні пов’язаний з приведенням політичних, економічних, і соціокультурних показників до рівня стандартів сучасних розвинутих держав.

Часто модернізацію пов’язують зі змінами та удосконаленням техніки та виробничих технологій. Це справедливо, але недостатньо. Важливими аспектами модернізації є соціокультурні процеси, такі як життєві цілі і ціннісні орієнтації, мотиви діяльності, естетичні смаки тощо. У соціокультурі відображається процес становлення зміненої свідомості [17].

Так, у суспільстві, що модернізується, соціальний тип особистості характеризується: прагненням до змін, освіченістю, раціоналізмом, мобільністю, самовдосконаленням. Для модернізаційного мислення характерні: конструктивність, діловитість, опора на науку та спонукальні мотиви управління, системний підхід, гнучкість мислення, вміння своєчасно враховувати нові обставини, творче, новаторське ставлення до вирішення завдань [13].

Але процес модернізації займає певний час. Цей період можна назвати транзитивним періодом переходу, трансформації одного типу суспільства в інший. Стан межі породжує певні проблеми. Перш за все суміжність має властивість одночасно набувати рис того стану, від якого процес відходить, і риси того стану, до якого процес переходить. Тобто транзитивне суспільство має змішану неоднорідну структуру [8].

Щодо України, слід підкреслити думку про те, що трансформаційні процеси ускладнюються ще й тим, що наше суспільство живе одночасно в чотирьох світах, чотирьох епохах: традиційній, індустріальній, епосі модернізації і постмодернізації. Трансформація суспільства містить у собі одночасно складні моменти модернізаційні, постмодернізаційні і традиційні [8].

Згідно з поглядами Ш.Айзенштадта [18], традиційне суспільство – це статичне, мало спеціалізоване суспільство. У політичній сфері традиційне суспільство спирається на усталені традиційні еліти. Його культурний горизонт обмежений і скутий традиціями. Економіці властивий слабкий розвиток ринку, не індустріальний характер праці. Соціальні зміни спонтанні, неусвідомлювані.

Сучасне ж суспільство, або модернізоване, характеризується як суспільство диференційоване, урбанізоване, освічене, поінформоване засобами масової інформації. Для політичної сфери характерна активна участь населення в політиці. Культура динамічна, орієнтована на розвиток, інновації.

Суспільство постмодернізації це перш за все суспільство інформації та інформаційних технологій. Для цього типу суспільства характерне підвищення престижу освіти, прагнення до оволодіння спеціальними навичками, пов’язаними із

сучасними інформаційними технологіями. Іншою рисою постмодернізму є глобалістська свідомість, вихід за національні рамки у сфері інформаційного обміну. Однією з ознак цього явища є поширення мережі Інтернет й інших інформаційних мереж [8].

Як бачимо, для сучасного українського соціокультурного простору притаманні ознаки всіх названих типів суспільств, і таким чином, воно має ряд умов, які мають великий потенціал для виховання та формування молоді особистості.

Традиційний тип суспільства характерний для держав консервативного напрямку. У них є характерним збереження традицій, прояв яскравих ментальних рис населення цих країн, що відображається у суспільній психології та способах діяльності людей зазначеного типу суспільства. Щодо економічного, політичного та соціального розвитку цих країн дати високу оцінку стану їх розвитку не є можливим.

У постіндустріальному суспільстві, яке характерне майже для всіх цивілізованих, найбільш розвинутих західних країн, відмічається підвищена науковість, володіння високими інформаційними технологіями, високий рівень економічних досягнень, але паралельно відмічається зниження духовності з втратою або зниженням впливу традиційних цінностей суспільства, неактуальністю прояву етнічних рис націй у процесі життєдіяльності. Відмічається руйнація “чуттєвої” форми західного суспільства [8].

Проте в Україні, чії духовні традиції і звичаї належать до елементів традиційного суспільства, духовні надбання, у специфічних умовах розвитку країни, іноді виступають як модернізаційні за своїм внутрішнім змістом. Давня традиція у поєднанні з деякими сучасними компонентами може служити чинником модернізації і посідати місце відповідно до її функції у суспільстві.

З іншого боку, наявність ознак української соціокультурної трансформації, тобто поява нових моделей мислення і соціальних відносин, загальна освіченість населення, широке використання інформаційних технологій, є проявом України як модернізованого та постмодернізованого суспільства, що розкриває значно більший потенціал для формування і виховання гармонійної особистості сучасного типу з глибокою духовною основою, пов'язаною з національною ментальністю та інтелектуальним змістом.

Змістовними компонентами національного соціокультурного середовища є духовні прагнення, ідеали, принципи, норми моралі, що належать до сфери духовних цінностей.

Зміст цінностей зумовлений культурними досягненнями. Світ цінностей – це насамперед світ культури у широкому розумінні [7].

Духовні цінності торкаються структури самосвідомості особистості. Без них немає ні розуміння суспільних інтересів, ні справжнього самоствердження особистості.

Самоствердження особистості здійснюється в процесі її діяльності.

Вчені Р.Л. Хевігерст та К. Файгенбаум [19] відзначають, що між особистістю людини та стилем її життя, яке власне і є відображенням особистісної діяльності, існує взаємозалежність. І якщо цей стиль життя, крім основної професійної діяльності

індивіда, включає ще якусь творчу, чи будь-яку суспільно-корисну діяльність, то самоствердження особистості відбувається більш ефективно .

Як правило, особистісна діяльність відповідає індивідуальним потребам, які є основою ціннісних уявлень особистості.

Тому ставлення до діяльності формується у людини на рівні її самосвідомості, у якій особливе місце посідають її ціннісні орієнтації.

Саме тому у будь-якому суспільстві цінність орієнтації як елемента саморегуляції поведінки людини є предметом виховання, цілеспрямованого впливу. Стійка спрямованість цих орієнтацій зумовлює такі якості особистості як цілісність, надійність, вірність певним принципам та ідеалам, здатність до вольових зусиль в ім'я цих ідеалів і цінностей, активність життєвої позиції, наполегливість у досягненні мети тощо.

У системі цінностей українського соціокультурного середовища особливою, абсолютною цінністю є людина з її інтересами як родової та соціальної істоти.

До ціннісних вимірів людського життя належить “здоров’я”. В традиційному українському суспільстві, фізична витримка, сила, краса вважались проявом не тільки фізичного здоров’я, але й душевного стану, який характеризувався проявом у характері особистості вольових якостей, прагненню до свободи, відповідальністю перед обов’язком. Тобто у національному соціокультурному просторі здоров’я – це стан організму, при якому має місце гармонія тіла і душі [7].

Серед цінностей сучасного українського соціокультурного середовища одне з чисельних місць посідає феномен творчості.

Кожна молода людина здійснює у своєму житті пошук ідеального та прекрасного, тому для кожного юнака чи дівчини характерний власний творчий потенціал.

За своїми засадами творчість – соціальний феномен. Творчість визначається як “продуктивна людська діяльність, яка породжує щось нове, якого раніше ніколи не було”[3].

У творчості людина виявляє себе в соціокультурі, демонструючи власну природну сутність. Тому з-поміж різних тлумачень цього феномену переважає діяльнісний підхід. Творчість – це діяльність, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей. Внутрішнім підґрунтям творчості молоді особистості є діяльність, активність, пізнання тощо.

Серед різновидів творчої діяльності виокремлюють наукову творчість, технічну творчість, художню творчість тощо[15].

Ще одним важливим різновидом творчої діяльності є вміння бути творцем самого себе і свого життя, тобто розвивати свої здібності, реалізовувати свій потенціал, знаходити свій шлях у житті.

Для молоді прагнення бути творцем свого життя означає знайти такий життєвий шлях, який допоможе досягти життєвого успіху, реалізуватись у суспільстві, відчувати себе активною часткою сучасного світу.

Г. Тінслі [20] підкреслює, що індивіди, які знайшли застосування власному творчому потенціалу на практиці, мають добре ментальне здоров’я і характеризуються

як активні, творчі у своїх планах, самостійні у своїх проявах, спроможні контролювати свою поведінку та направляти власні дії.

Творча діяльність як і будь-яка інша суспільна діяльність пов'язана з комунікацією.

Сучасне соціокультурне середовище характеризується як середовище інформації, тому володіння різними комунікативними навичками та уміннями, з використанням різних, в тому числі і високотехнологічних інформаційних технологій, є одним з проявів освіченої, соціальної сформованої особистості.

Як зазначалось раніше, формування та виховання молоді особистості відбувається під впливом соціокультурного середовища і цей вплив може бути як стихійним, випадковим, так і свідомим, цілеспрямованим. Останній називають вихованням.

Морально-етичні цінності національного соціокультурного середовища виступають могутнім пластом виховання молодого покоління. Морально-етичні цінності, трансформуючись у переконання і якості особистості, починають виконувати функцію регулятора соціальної поведінки особистості.

Г.Сковорода вважав, що тільки постійна праця кожної людини над собою, її моральне самовдосконалення можуть зробити її кращою [10].

Високоморальною, духовно розвиненою людиною в Україні історично вважали таку, котра багато знає і ще більше розуміє, у своїй діяльності спирається на почуття й поняття істини, добра і краси, у якій переважають духовні потреби, якій притаманні безкорисливі почуття любові та милосердя, здатність відчувати свою причетність до людства, співчувати в біді кожній, навіть незнайомій людині [10].

Отже, духовно розвинена людина, яка є національним ідеалом українського суспільства, є така людина, яка усвідомлює саму себе і може свідомо керувати своїми вчинками, підпорядковувати їх нормам моралі і права, спрямовуючи їх на досягнення суспільно значущих цілей, це людина внутрішнім регулятором поведінки якої є совість (за визначенням П.Гольбаха совість – це наш внутрішній суддя).

Виховання духовно розвиненої особистості відбувається в процесі соціалізації.

Найважливішими соціалізуючими чинниками є звичаї та традиції соціокультурного середовища, у світі якого людина живе. Вони регулюють мораль, форми спілкування, самовираження тощо. Іншим чинником соціокультурного простору є мова.

Також підкреслимо думку про те, що у сучасному соціокультурному просторі державно-правові норми як особлива інфраструктура суспільства є підґрунтям у формуванні громадянської позиції молоді особистості на засадах правознавства та правової культури. [6].

Таким чином, найкращі історично сформовані та сучасні соціокультурні надбання можуть виступати вагомими педагогічними умовами виховання та формування молоді. Серед них можна виокремити:

залучення системи цінностей соціокультурного середовища та морально-етичних переконань і засад, закладених на народних традиціях, обрядах та звичках у процеси виховання та формування молодого покоління;

використання феномену творчості як соціокультурного надбання у процесі самоствердження молоді особистості;

залучення сучасних комунікативних засобів для формування стандартів спілкування, поширення та обміну інформації;

використання у виховному та формуючому процесі державно-правових норм, знання та дотримання яких є шляхом формування громадянської позиції молоді особистості на засадах правознавства та правової культури.

Подальшими науковими напрямками досліджуваної теми можуть бути визначення і обґрунтування методів, форм і видів роботи, направленої на виховання та формування молоді засобами сучасного соціокультурного середовища.

Л і т е р а т у р а

1. *Андрєєнкова Н.В.* Проблемы социализации личности // Социологические исследования. – 1970. – Вып.3. – С.43.
2. *Андрущенко В.П.* Социокультурные условия воспитания и формирования личности // Социология. Наука об обществе. / Под ред. В.П.Андрущенко, Н.И.Горлача. – Х., 1996. – С. 634-748.
3. *Антонова Н.* Культурно-дозвілєва діяльність як засіб соціалізації особистості. // Соціальна педагогіка і адаптивність особистості. Наук.-метод. Видан. – Суми.: ВВП “Мрія”, 1994. – С.387.
4. *Антюхова О.Ю.* Нравственный императив в социализации личности // Мир психологии. – №1. – 1998. С.67.
5. *Волков Г.М.* Этнопедагогика: Учебник для студ. сред. и высших пед. учебн. заведений. – М.: Academia, 1996. – 168с.
6. *Капська А.Й.* Соціальна педагогіка. – К.: КДЦССМ, 2000, – 264с.
7. *Корсун І.В.* Соціалізація старшокласників у сфері вільного часу. – Луганськ.: ЛДП, 1996. – 23с.
8. *Катаев С.Л.* Витруальная парадигма изучения современного общества // Новая парадигма: Альманах научных работ. – Запорыжжя., 2002
9. *Мудрік О.В.* Социализация и “смутное время”. М.: Знание., 1991 – С.5-6.
10. *Стельмахович М.Г.* Народна педагогіка. – К.: Рад.шк., 1985. – 312с.
11. *Сухомлинський В.О.* Праця, природа, світогляд. // Вибрані твори: В 5 т. – т.5 – С.554.
12. *Пестель Э.* За преднлами роста. – М., 1988.
13. *Печчеи А.* Человеческие качества. – М., 1980
14. *Циба В.І* Соціологія особистості: системний підхід.: Навч.посіб. –К.: МАУП, 2000. – 152с.
15. *Тарасенко Н.Ф.* Природа, технология, культура.: Философско-мировоззренческий анализ. – К.: Наукова думка., 1985. – 225с.
16. *Тищенко С.Н.* Социально-педагогические условия организации процесса духовного развития школьников.: Дис. ...канд. Пед.наук: 13.00.01. – К., 1997. -183с.
17. *Урсул А.Д.* Переход стран к стойкому развитию. Ноосферная стратегия. – М., 1998.
18. *Eisenstadt S.N.* Revolution and the Transformation of Societies. – N. Y., 1978.
19. *Havighurst R.L., Feigenboun K.* Leisure and Life Style. // American Journal of Sociology. – 1959. – №64. – P. 396-495.
20. *Tinsley H.* The Latent Structure of the Need Satisfying Properties of Leisure Activity. // Journal of Gerontology. – 1979. – № 40. – P. 172-178.